

Ante Jurić
Zadar

DUŠKO GEIĆ:
RJEČNIK I GRAMATIKA
TROGIRSKOGA ČAKAVSKOG GOVORA

Književni krug Split i Združeni artisti
Trogir, 2015.

Geićev *Rječnik i gramatika trogirskoga čakavskog govora* (dalje: *Rječnik*) nastao je spajanjem dvaju njegovih ranije objavljenih djela, *Rječnika trogirskog čakavskog govora*, kojega je u koautorstvu s Mirkom Sladom Šilovićem objavio 1994. i *Gramatike trogirskog čakavskog govora* iz 1998. Oba su navedena dijela *Rječnika*, kako autor i sam ističe, »prošireno dopunjeno i izmijenjeno« izdanje prethodnih izdanja, a osobno toj autorovoj ocjeni s punom odgovornošću mogu pridodati i »poboljšano«. *Rječnik* sadrži tri velika poglavlja s potpoglavljima. Uvodni dio *Rječnika* sadrži poglavlja: *Proslov*, *O izvorištu rječnika i gramatike trogirskoga čakavskog govora* i *O jeziku rječnika i gramatike trogirskoga čakavskog govora* (s potpoglavljima). Središnji dio knjige sačinjavaju, kako se vidi i iz naslova, poglavlja *Rječnik* (uvodni dio: *Kratice*), s ukupno 1200 unosa (*A-Ž*) i *Gramatika*, s tri velika potpoglavlja: *Uvod*, *1. Glasovi*, *2. Oblici* i *3. Sintaksa*, od kojih se poglavlja 1, 2 i 3 dijele na nekoliko manjih poglavlja s potpoglavljima za svaku pojedinu razinu jezične analize.

Na putu do konačne verzije i objavljivanja *Rječnika* bio sam počašćen sudjelovati i kao ocjenjivač. Ponekad strog, kako mi je nalagala dužnost, a ponekad blag, kako mi je nalagala savjest i osjećaj odgovornosti za neizmjerljivo vrijedno jezično blago

čija objava ovisi, između ostalog, i o meni, Geićev sam *Rječnik* detaljno pregledao, autora potom uputio na cijeli niz detalja koje bi trebalo popraviti ili poboljšati i, na koncu, nakon što je većina mojih sugestija uvažena, sa zadovoljstvom pozitivno ocijenio. Ipak, na nekim izmjenama nisam do kraja inzistirao. Imajući u vidu činjenicu da bih time previše utjecao na cjelokupnu strukturu teksta, ali i zbog činjenice da je autor u pravom smislu riječi lingvistički amater (lat. *amare* »voljeti, biti zaljubljen«), zauzeo sam stav da neću tvrdoglavo inzistirati ni na čemu što se ne tiče golih činjenica, odnosno njihova eventualna iskrivljavanja ili pogrešne interpretacije. Sva ostala, estetska, stilska, pa i metodološka rješenja koja sam smatrao nedostacima, a čije bi dugotrajno i mukotrpno ispravljanje i prepravljavanje potencijalno ugrozilo i samu objavu *Rječnika*, tolerirao sam s punom odgovornošću. Izuzetna faktografska vrijednost Geićeva *Rječnika* nalagala mi je, kao ocjenjivaču svjesnom i vlastitog dijela odgovornosti za očuvanje prvorazredne nematerijalne baštine s kojom sam suočen, određenu dozu fleksibilnosti. Danas pak, u ulozi prikazivača, dužan sam dati maksimalno objektivan opis i sud, pa i o onome što sam kao recenzent smatrao nedostatkom. Uvjeren sam da ću takvim prikazom samo još više uvjeriti javnost u to da je Geićev *Rječnik* doista vrijedno djelo. Evo najprije kratkog osvrtu na strukturu *Rječnika*:

U *Rječniku* se na dva mjesta govori o obilježjima trogirskoga govora, jednom u uvodnome dijelu, a drugi put, mnogo detaljnije, u poglavlju *Gramatika* koje je autor i predvidio za tu svrhu. Iako određeni filološki uvod u rječničku građu itekako ima svoje mjesto u radu ovoga tipa, u Geićevu se *Rječniku* dogodilo to da se, uslijed strukturiranja rada na upravo opisani način, neka obilježja trogirskoga govora tumače dva ili više puta, na različitim mjestima i na različite načine. Napominjem da ovaj nedostatak ni u čemu ne umanjuje sadržajnu vrijednost *Rječnika*. On je primarno tehničke i estetske prirode, a njegova je posljedica tek ponešto otežano snalaženje nenaviknuta čitača.

Pojedina su se poglavlja u *Gramatici*, po mome osobnom mišljenju, mogla rasporediti i drukčije, logičnije s obzirom na metodologiju prikaza pojedinih jezičnih razina, a pojedina su se mogla i preimenovati ili izbaciti. Naglasna je primjerice problematika, iako je autor naglasku trogirskoga govora posvetio cijelo zasebno poglavlje, i dalje prilično razasuta i po poglavljima čija primarna tema nije naglasak. Slično je i s pojedinim fonološkim i morfološkim obilježjima koja autor ponekad tumači u sklopu više različitih tematskih cjelina, a ponekad i u poglavljima u kojima se o dotičnim obilježjima ne bi trebalo raspravljati. Tako je primjerice s glasovnim promjenama u riječima tipa *ròjak*, *mlàji*, *měja* koje se

tumače gdje god u poglavlju o suglasničkom inventaru, a gdje god u poglavlju o jotaciji. O primjerima tipa *zívija*, *cùja*, *vǎdija* piše se u poglavlju o samoglasnicima umjesto u poglavlju o zatvornome *-l*. Primjeri tipa *znādu grēdu*, *kùvadu* tretiraju se u poglavlju o suglasnicima umjesto u poglavlju o oblicima (morfologiji). O nastavku G mn. *-ik* (*sēlik*, *cāblik*, *mōrik*...) govori se u odjeljku o samoglasnicima umjesto u poglavlju o oblicima i sl. Naglašavam da i ovaj metodološki nedostatak, kao i prethodni, svoje posljedice ima primarno na planu praktičnosti i preglednosti prikaza. Nijedna činjenica o trogirskome govoru nije se ovime našla ugrožena u smislu netočne faktografije ili pogrešne interpretacije.

Također, ponekad se miješaju razine analize pa se kao osobitosti trogirskoga govora naglašavaju, sasvim nepotrebno, njegove različitosti u odnosu na standardni jezik, kao da se želi reći da se trogirski govor razvio iz standarda, i standardni se oblici pritom uzimaju kao referentni, kao oni koji su tobože trebali biti ishodišni ili završni i u trogirskome govoru. Tako primjerice autor na jednome mjestu piše: »nije došlo do zamjene *l* sa *o* u velikom broju riječi: *bīl* (bijel), *cīl* (cijel)...«, kao da je u čakavskom uopće i bila očekivana promjena *-l > -o* ili, slično tome: »u trogirskome govoru suglasnik *đ* se ostvaruje kao *j*...«, kao da je *đ* u ishodištu trogirskog *j* (< prasl. *dj) i sl. Iako je svakome tko se profesionalno bavi jezikom potpuno jasno što je autor u ovim i drugim slično ustrojenim rečenicama želio reći, ovakve je formulacije u konačnom obliku teksta bolje bilo izbjegavati, ponajprije zbog metodološke dosljednosti.

I konačno, dio prikaza posvećen »kritikama« završit ću osvrtom na akcentuaciju *Rječnika*, budući da nemam ni najmanju dvojbu o tome da će glavina kritika iz redova struke nakon objave ići upravo u tome pravcu. Autor u *Rječniku* promovira u kroatistici nepopularnu tezu (pozivajući se pritom i na Dalibora Brozovića!) da trogirski govor ima tzv. dvostruku akcentuaciju. Odnosno, autor je mišljenja da povlačenje naglasaka za jedan slog unatrag (srodno onome u novoštokavskim govorima), koje se doista dogodilo u govoru Trogira, za svoj rezultat ima to da se silina pri izgovoru podjednako ostvaruje i na starome naglasnom mjestu i na slogu pred njim. Iako se osobno ne slažem s dotičnom autorovom interpretacijom i s njom vezanim načinom bilježenja naglasaka, koji on, dakako, dosljedno provodi u cijeloj knjizi, moram ovdje jasno istaknuti da autorov odabir nisam smatrao ni u najmanjoj mjeri opterećujućim za ovaj tekst, a još manje ozbiljnom preprekom za njegovo objavljivanje. Dapače, nakon detaljnog višestrukog iščitavanja teksta tvrdim da je autor vjerno zabilježio sve relevantne detalje trogirske akcentuacije, i da pritom gotovo da nije napravio nijednu pogrešku.

Argumentirat ću ukratko svoj stav. Povlačenje naglasaka za jedan slog unatrag spada u red mladih naglasnih promjena, a karakteristična je za većinu naših obalnih, čakavskih i štokavskih govora. Stupanj do kojeg je spomenuta inovacija uznapredovala i njen opseg različiti su ponekad doslovno od govora do govora. Ponegdje ona rezultira dvama novim naglascima, ` i ´, a ponegdje samo jednim, ´. I rezultati neetimološkog duljenja (kanovački naglasak), do kojega u obalnim govorima često dolazi uslijed povlačenja naglasaka, također mogu biti različiti od govora do govora. U većini obalnih govora u tom slučaju imamo ´ (*séstra, sédlo*), dok u Trogiru u istim riječima redovito imamo ~ (npr. *sěstra, sědlo*). Sve ove činjenice ukazuju na to da se naglasna promjena o kojoj govorimo u dijakronijskom smislu još uvijek može smatrati nedovršenom pa je, shodno tome, i njen aktualni doseg podložniji slobodnijoj interpretaciji. To nitko odgovoran ne može dovesti u pitanje, slagao se ili ne s Geićevom »dvostrukom akcentuacijom«! Rasprava o tome je li naglasna silina u ovome slučaju ostala na starome mjestu naglasaka, jeli se u potpunosti prebacila na prethodeći mu slog ili je možda zapela negdje na pola puta, od marginalne je važnosti za ikoga kome će Geićeva građa sutra biti vrijedan izvor za akcentološke studije. Onaj dio informacija koji je za akcentologe doista važan, a to su prije svega indikacije o izvornome mjestu naglasaka i o naglasnim paradigmama kojima su izvorno pojedine riječi pripadale, taj je dio u Geićevoj građi zabilježen besprijekorno, od prve do zadnje riječi! Ukratko, bilježenje naglasaka u *Rječniku* smatram izvrsno obavljenim dijelom posla.

Pokušat ću na koncu istaknuti i nekoliko vrijednosti Geićeva *Rječnika* koje su po prirodi rubno-lingvističke, a koje ga, kao dodana vrijednost, čine neprocjenjivo važnim doprinosom očuvanju trogirske kulturne baštine i očuvanju čakavskog, hrvatskog identiteta Trogira.

Uspoređujući ga s ostalim meni poznatim naslovima iz čakavske leksikografske publicistike, mogu reći da Geićev *Rječnik* po kvaliteti i iscrpnosti prikaza, ali i po obujmu građe, pripada samome vrhu. Osobito pritom mislim na sam rječnik (2. poglavlje), koji je u odnosu na njegovo prethodno izdanje bitno nadopunjen, i kvantitativno i kvalitativno. Najveći je kvalitativni pomak u tom smislu doživjela njegova »desna strana«. U njoj je autor, nerijetko i sasvim esejistički i uz mnoštvo zanimljivih anegdota, utkao svoje golemo cjeloživotno iskustvo življenja u Trogiru i s Trogiranima. Gotovo da ne postoji dio trogirskog narodnog života i svakodnevice koji u Geićevoj građi nije sačuvan barem u jednoj natuknici, od rutine gradskog života do rada u polju, od narodnih običaja do frazeologije i poezije. K tome, Geić nam informacije o trogirskome govoru donosi iz prve ruke, kao jedan

od posljednjih njegovih izvornih govornika, i kao nesumnjivo najkompetentnija živuća osoba za izvršenje toga zadatka.

I još nešto. Geićev se *Rječnik* može pretraživati po potrebi, kako se rječnici i inače koriste, ali ga se može čitati i kao bilo koju drugu knjigu – i »od korica do korica« i napreskok, po stranicu, dvije svaku večer prije spavanja. U tom smislu, njegova je literarna vrijednost višestruka. On je ujedno i rječnik i stručni rad i književnost. Njegovo je mjesto na polici svakoga tko se smatra Trogiranimom i tko voli Trogir, svakoga tko voli hrvatski jezik.